

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: СУЧАСНІ ТА ІСТОРИЧНІ КОНТЕКСТИ, КОМПАРАТИВНІ РЕТРОСПЕКЦІЇ, ПОВСЯКДЕННІ ПРАКТИКИ

<https://doi.org/10.15407/uhj2025.04.022>
УДК 327.8+355.01(520+477)

Андрій КУДРЯЧЕНКО

доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
директор Інституту всесвітньої історії НАН України (Київ, Україна)
kudani@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-3833-989X>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ ЯПОНІЄЮ У ХОДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Мета — розглянути особливості підтримки України Японією від 2014 р., з'ясувати її етапи, реальні масштаби як до, так і, особливо, після 24 лютого 2022 р. **Методологічну основу** становлять принцип історизму, комплексний підхід із використанням загальнонаукових і спеціальних історичних методів, зокрема проблемно-історичного, узагальнень. Оригінальність дослідження полягає в розкритті динаміки співпраці двох країн, що ґрунтується на усвідомленні імперативів спільного захисту норм міжнародного права, непорушності державних кордонів, демократичних цінностей і відповідає рівню особливого глобального партнерства. **Основні результати.** Розглянуто складові й головні вектори співробітництва України та Японії від 2014 р., з'ясовано особливості підтримки нашої країни з боку офіційного Токіо, виокремлено два її етапи (2014—2021 рр.; 2022 р. і донині). Аналіз співробітництва під час другого періоду доводить, що Японія надає Україні дипломатичну, фінансово-економічну, гуманітарну, а також максимально можливу військово-технічну допомогу. Показано механізми участі, широке задіяння японських інституцій і структур, що дозволяє нашій країні отримувати необхідні технології й ресурси для відновлення, модернізації, ефективності. З'ясовано підходи та можливості взаємодії, допомоги Японії в повоєнній відбудові України, перспективи у визначених сферах. Проведене дослідження відкриває

Цитування: Кудряченко А. Особливості підтримки України Японією у ході російсько-української війни. *Український історичний журнал*. 2025. № 4 (583). С. 22—42. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.04.022>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

можливості для різнопланового подальшого використання матеріалів, положень і висновків, а також продовження роботи у зазначеному напрямі.

Ключові слова: війна Росії проти України, Японія, порушення міжнародного права, санкційна політика, особливе глобальне партнерство, стратегічне партнерство.

Вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 р. стало актом відвертого геополітичного та гео економічного імперіалізму, що вплинув на міжнародну обстановку, започаткувавши відкрите протиборство двох груп держав. До першої належать ті, які сповідують цінності демократії й верховенства права, а до іншої — країни з авторитарними режимами та експансіоністською зовнішньою політикою. Для України, яка у своїй боротьбі спирається на широку підтримку держав першої групи, надзвичайно важливими стали відносини з Японією.

Аналіз джерел і літератури свідчить, що питаннями, пов'язаними з розвитком українсько-японських відносин, займаються чимало дослідників. Стан співпраці між Україною та Японією висвітлювався у працях В. Алексеєвої, О. Великої, А. Гетьманчук, Л. Гордієнко, В. Лисак і Т. Іванець, С. Пронь, С. Шергіна, В. Удовік. Примітно, що основні напрями співпраці аналізували послы України в Японії М. Дашкевич [1], Ю. Костенко [2], М. Кулінич [3], С. Корсунський [4], як і, відповідно, їхні японські колеги.

Існують розвідки щодо окремих аспектів двосторонніх відносин, серед яких співробітництво в політичному вимірі [5], роль культурної дипломатії [6] та ін. Інститут всесвітньої історії НАН України опублікував збірник, присвячений ролі Японії у сучасному світі [7]. В Інституті історії України НАН України 2023 р. побачила світ монографія С. Віднянського й А. Мартинова, один із розділів якої присвячено провідним країнам Азійського ареалу та, зокрема, політиці Японії, котра «відкрито й послідовно стала на бік України в російсько-українській війні» [8]. Аналітичний центр «Українська призма» представив студію А. Поліщук, де аналізується лідерство Токіо у Групі семи, пов'язані з цим можливості, дилеми, виклики [9].

Проблеми підтримки України Японією під час російсько-української війни розглядали різні автори. М. Белесков проаналізував стан двосторонніх відносин на момент публікації (2016 р.), наголосивши, що Японія була єдиною азійською країною, яка наклала санкції на Росію через захоплення Криму [10]. В. Удовік розглянула праці японських дослідників у кримському контексті, а також відносини у трикутнику Україна — Японія — Росія й намагання уряду Ш. Абе збалансувати свої геополітичні інтереси [11]. В іншому матеріалі йдеться про співпрацю між Україною та Японією до 2018 р. в безпековому аспекті, про можливості оборонної кооперації [12]. М. Кулінич одним із перших проаналізував взаємодію обох країн після початку воєнних дій у Донецькій і Луганській областях у 2014 р. [13]. О. Велика розкрила основні напрями японських інвестицій в українську економіку (транспортну, енергетичну інфраструктури, аграрний сектор) [14]. Стаття О. Великої та Ю. Майстренко зосереджується на особливостях українсько-японських відносин у 2017—2021 рр., на висвітленні основних сфер співпраці [15].

В аналітичній записці А. Гриценко досліджено можливі перспективи взаємодії та запропоновано рекомендації органам державної влади. Експертка зазначила, що Україна входить до групи демократичних країн, яким Японія готова надавати політико-економічну допомогу з метою посилення власного впливу у світі відповідно до зовнішньополітичної концепції [16]. А. Мошко розглядає двосторонню взаємодію станом на 2020 р., стверджуючи, що вже у 2011 р. вона вийшла на глобальний рівень [17]. Є. Тихомирова аналізує основні напрями співпраці обох країн у перші два роки повномасштабної війни, окремо розглядаючи оцінки та погляди Токіо на ці події, спрямованість японської санкційної політики, зазначаючи, що на надану Києву допомогу впливають традиції цієї країни [18].

Інтерес становлять праці японських й інших авторів, що стосуються сучасної системи міжнародних відносин. Так, Ш. Гіроакі аналізує роль стратегії офіційної допомоги в реалізації сучасного зовнішньополітичного курсу Токіо [19]. Й. Окабе, відновлюючи історію японсько-українських відносин, у діалозі з вітчизняними дослідниками О. Квасницею та Ю. Дзябло зважено й зацікавлено коментує їх сучасний стан [20]. У монографії «Зовнішня політика Японії у ХХІ ст.: спадкоємність і зміни» висвітлено підходи японської дипломатії до різних регіонів світу [21].

Окремо варто згадати наявні у вільному доступі аналітичні матеріали чотирьох українсько-японських форумів, які проводив Центр «Нова Європа» в Києві з 2021 р. за підтримки посольств обох країн. Серед іншого тут проаналізовано ставлення громадян Японії до російського вторгнення в Україну [22]; виведено головні уроки для міжнародного співтовариства з подій війни; підкреслено, що слабка реакція на дії РФ 2014 р., цілком можливо, заохотила Москву до відкритого вторгнення [23]; зазначено, що поточна війна — це протистояння індустріальних націй нашого часу, тож в Україні є чого повчитися, зокрема нестандартних рішень і способів боротьби [24].

У праці Н. Хоми й М. Ніколаєвої досліджено взаємовпливи у відносинах між Японією, Україною, Росією, а також те, як вони детермінують формування зовнішньої політики трьох держав. Стверджується, що Японія зацікавлена в підтримці України з метою стримування Росії та через невирішену проблему статусу островів Курильської гряди [25]. В іншій публікації Н. Хома вказує, що відкрите вторгнення Росії в Україну підштовхнуло Токіо до перегляду власної оборонної стратегії [26].

З аналізу становлення та розвитку відносин між обома державами виразніше можна з'ясувати їх особливості й динаміку. Для України пріоритети зовнішньої політики, яка зосереджена, перш за все, на відносинах із широким колом країн в основному Євроатлантичного регіону, налагодження відносин із державами Євразії завжди було своєрідним викликом. Тож для Києва напрочуд позитивним явищем стало встановлення в 1992 р. дипломатичних відносин з Японією та їх подальший розвиток [27].

З огляду на певні коливання у зовнішньополітичних підходах того чи іншого очільника держави між Україною та Японією тривав часом непростий процес визначення сфери спільних інтересів і пошуку нових можливостей для розвитку перспективних напрямів співробітництва. Так, у роки президентства В. Ющен-

ка та В. Януковича траплялися певні проблеми з питань використання коштів, отриманих від японської сторони, щодо залучення відповідних «зелених квот», належної реалізації досягнутих домовленостей. Договірною-правова база українсько-японських відносин із кожним роком неухильно розширювалася, станом на кінець 2013 р. налічуючи 45 документів різного рівня [28].

Війна, яку Росія розв'язала проти України у 2014 р., стала не лише викликом для зовнішньої політики Токіо, але вона, з іншого боку, справила й неочікувано позитивний вплив на весь спектр українсько-японських відносин. Проблеми попередніх років відійшли в минуле, натомість гору взяли конструктивізм та усвідомлення спільних підходів Києва й Токіо до викликів і загроз. Взаємодію можна розподілити на два етапи: від захоплення в лютому 2014 р. Криму до 2021 р. і з 24 лютого 2022 р. до сьогодні. Відповідно, виникає завдання охарактеризувати відносини, виявити стимули до співпраці на кожному з цих етапів, а також проаналізувати обсяг і зміст допомоги з боку Токіо та з максимальною вірогідністю визначити рівень українсько-японських взаємовідносин, який вони можуть мати в осяжній перспективі.

В основі трактування офіційним Токіо російської агресії проти України лежить стратегічна визначеність щодо допомоги нашій країні як жертві нападу, наявність спільних засад стосовно вирішення нагальних міжнародних питань. А це дозволяє досягти більш відчутної політичної близькості обох країн і народів, навіть попри значну географічну віддаленість [29].

Вельми показовим стало інтенсивне розширення договірною-правової бази українсько-японських відносин. Від 2014 р. кількість відповідних документів зросла і станом на початок 2025 р. становила 80 [28]. Спонукальний позитивний вплив розв'язаної Росією проти України війни на динаміку відносин відчутно простежується. Це стосується активної та принципової позиції Японії щодо засудження російської агресії. Свою солідарність із Києвом Токіо продемонстрував і постійно підтверджує у формі політичної позиції на міжнародних форумах, в організаціях, на двосторонньому рівні, а також шляхом санкцій, обмежувальних заходів проти Москви. Впродовж усього часу російської агресії проти нашої країни постійно зміцнювався політичний спектр відносин, зростала соціально-економічна співпраця між Японією й Україною.

Важливо, що характер відносин почали визначати ще події 2014 р. Проблема Кримського півострова стала особливо тривожним сигналом для Японії, адже в Токіо побачили чітку аналогію між захопленням частини української території й можливими агресивними діями Китаю щодо японського архіпелагу Сенкаку у Східно-Китайському морі. Слід також додати, що на розуміння Японією кримської проблеми впливала ситуація з власними Північними територіями, які багато десятиліть знаходяться під окупацією — спочатку СРСР, а тепер Росії. Тож Країна Вранішнього Сонця підтримала резолюцію Генеральної Асамблеї ООН від 27 березня 2014 р., яка підтверджувала територіальну цілісність України в її міжнародно визнаних кордонах. Ба більше, Японія належала до числа держав, які стали співавторками тексту цього документа [30].

Токіо відчутно підтримував Київ і в рамках своїх відносин із Росією. Так, 19 березня 2014 р. прем'єр-міністр Ш. Абе заявив, що визнання Москвою результатів кримського «референдуму» та приєднання півострова до Росії порушує суверенітет і територіальну цілісність України. Він також відзначив, що Японія рішуче засуджує спроби силою змінити статус-кво [31].

Важливо підкреслити, що Японія стала єдиною азійською державою, яка засуджує дії Росії проти України та запроваджує проти неї економічні санкції. Вона послідовно голосує за резолюції Генеральної Асамблеї ООН із питань територіальної цілісності України, щодо ситуації з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, а також їх милітаризації. Звичайно, на той час японському уряду було доволі непросто ухвалювати рішення про засудження агресії РФ, адже тодішній прем'єр-міністр Ш. Абе мав добрі стосунки з В. Путіним і прагнув зберегти дружні відносини з Росією з перспективою підписання мирного договору й вирішення суперечки щодо Північних територій.

У цьому контексті досить вагоме не лише економічне та політичне значення, але й ширші наслідки, які мали обмежувальні заходи Японії щодо Росії. Так, лише впродовж 2014 р.

- призупинено переговори з РФ щодо спрощення процедури видачі віз, укладання інвестиційних, а також угод стосовно мирного використання космосу, запобігання небезпечній військовій діяльності;
- припинено видачу віз для в'їзду на територію Японії декільком десяткам громадян Росії, в тому числі державним службовцям, включаючи високопосадовців, відповідальних за проведення на Кримському півострові «референдуму»;
- заморожено активи 40 осіб і 2 кримських компаній;
- зупинено фінансову допомогу РФ у рамках програми Європейського банку реконструкції та розвитку;
- обмежено імпорт продукції кримського походження;
- посилено обмеження на експорт до Росії японського озброєння й обладнання;
- заборонено обіг цінних паперів п'яти найбільших російських банків;
- відбулося приєднання Токіо до антиросійських санкцій Групи семи (G7) та Євросоюзу.

Тим самим Японія стала єдиною країною Азії, яка запровадила санкції проти Росії за Крим і дії на Донеччині й Луганщині. Причому список цих обмежень постійно розширюється [13, с. 33—34]. Тому навряд чи можна погодитися з твердженнями окремих українських дослідників (Т. Лахманюк, В. Константинова та О. Гриценко), котрі вважають, що на захоплення Кримського півострова Росією Японія переважно відреагувала «символічними санкціями».

Після потрясінь рубежу 2013—2014 рр. надзвичайно важливою для України стала відповідна підтримка з боку Країни Вранішнього Сонця. Саме так сприймався робочий візит очільника її зовнішньополітичного відомства Ф. Кішиди 17 липня 2014 р. Під час зустрічей з українським керівництвом детально обговорювалися соціально-економічна ситуація, актуальні питання двосторонніх відносин, поточні події на сході України, шляхи стабілізації, необхідність залучення

додаткової допомоги іноземних партнерів для відновлення постраждалих від воєнних дій областей. Під час зустрічі в МЗС України було підписано угоду про позику на втілення політики розвитку [32].

Від 2014 р. діалог між Україною та Японією посилювався, зростала кількість, рівень і результативність візитів. Важливим було й те, що у 2014—2015 рр. Японія через ОБСЄ направляла в Україну спостерігачів на вибори президента (травень 2014 р.), Верховної Ради (жовтень 2014 р.), органів місцевого самоврядування всіх рівнів (жовтень 2015 р.), підтверджуючи їх відповідність міжнародним стандартам [33].

Свою солідарність із Києвом Токіо демонстрував у формі активної політичної позиції. Це підтвердив і перший у двосторонній історії офіційний візит прем'єр-міністра Японії Ш. Абе 5—6 червня 2015 р. Як наголошував президент України П. Порошенко, цей візит мав не лише символічне, а й історичне значення, відкривши нову сторінку в українсько-японських відносинах. Переговори показали, що сторони поділяють позицію про «неприпустимість змін міжнародно визнаних кордонів силою та порушення загально визнаних принципів міжнародного права». Проявом солідарності й дієвої допомоги у складний для України час стало надання Японією кредитних гарантій на 1,5 млрд дол. США, що дозволило Києву забезпечити стабільність фінансової системи [34].

5—7 квітня 2016 р. президент України П. Порошенко відвідав із робочим візитом Японію. Дві держави підтверджували активну і принципову позицію щодо протидії агресії РФ, розширювали санкції та обмежувальні заходи. Під час головування Японії у Групі семи 2016 р. вона докладала зусиль для врегулювання ситуації на сході України, підтримки реформ. Так, у резолюції саміту цього об'єднання, що відбувся у травні в японському місті Шима, містився заклик до Москви припинити агресію, підкреслювалась одностайна позиція лідерів, що санкції проти РФ можуть бути скасовані тільки після виконання нею ухвалених у Мінську домовленостей та ін. [35].

Важливим стало проведення з нагоди 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин Року Японії в Україні, урочисте відкриття якого відбулося 26 січня 2017 р. в Дипломатичній академії України. У церемонії взяли участь представники українського уряду, дипломатичного корпусу, міжнародних і наукових організацій, культурних кіл, японського бізнесу [36]. Упродовж року було проведено близько 1 тис. заходів у Києві та в регіонах [37].

Столицю України відвідала делегація Японської федерації бізнесу «Кейданрен», також відбулося відкриття в Києві офісу Агентства міжнародного співробітництва, а з 1 січня 2018 р. запроваджено спрощення візового режиму для громадян України. Офіційний Токіо виступив як один із найбільших надавачів фінансової та матеріальної допомоги, декларуючи, що зацікавлений у розвитку демократії й ринкової економіки в нашій державі. З 2007 р. така політика щодо України стала частиною спільної стратегії формування в Євразії «Поясу свободи та процвітання» як одного із загальних принципів зовнішньої політики Японії [19].

Окрім обмежувальних заходів і санкцій щодо Росії, Токіо максимально підтримує Україну на різних рівнях. Так, 24 березня 2014 р. уряд Японії оголо-

сив про надання пакета економічної й технічної допомоги на суму 150 млрд єн (1,8 млрд дол. США). А загальна допомога нашій країні з боку Японії станом на 2021 р. перевищила 3,2 млрд дол. [38].

Від 24 лютого 2022 р. Японія, на відміну від більшості країн Азії, які продемонстрували невизначену позицію щодо відкритої російської агресії, стала першою державою Азійсько-Тихоокеанського регіону, котра однозначно засудила дії Кремля. Токіо почав надавати значну підтримку нашій країні за максимально можливим спектром взаємодії. Вже в перший день вторгнення міністр закордонних справ Японії у своїй заяві оцінив агресію РФ проти України як «обурливу спробу в односторонньому порядку змінити статус-кво шляхом сили, що порушує всі основи міжнародного порядку не лише в Європі, а й в Азії», абсолютно неприйнятне «серйозне порушення міжнародного права» [39].

Слід узяти до уваги, що, як зазначав керівник японської секції Українського інформаційного агентства Т. Гірано, з одного боку, «в японському суспільстві майже ніколи не панували проросійські настрої», але, з іншого — на початок відкритого російського вторгнення фактом було те, що «люди загалом мало знають Україну» [22]. Тому важливо, як не лише політики, а й засоби масової інформації та громадянське суспільство реагували на повідомлення про агресію. Так, Демократична партія Японії оприлюднила свій офіційний коментар, в якому засудила вторгнення Росії в Україну та зажадала від Москви негайно його припинити [40]. Очільник Комуністичної партії Японії заявив, що дії Росії порушують Статут ООН і міжнародне право. Він також наголосив, що залякування Кремлем країн світу ядерною зброєю неприйнятне [41]. Парламент Японії 1 березня 2022 р. закликав Росію негайно вивести війська з України, а нижня палата ухвалила резолюцію, яка рішуче засуджувала російське вторгнення, що може «похитнути фундамент порядку не тільки в Європі, а й у ширшому міжнародному масштабі, включаючи Азію» [42].

Експертне середовище в Японії глибоко аналізувало російсько-українські відносини 2014 — початку 2022 рр. Так, військовий аналітик Ю. Коїдзумі відстежував пересування російської армії поблизу українських кордонів і робив висновок про те, що Японія має бути готова рішуче відреагувати на цілком імовірне вторгнення [43]. А експерт з європейської політики доцент Цукубського університету А. Гігашино та фахівець із питань НАТО з Університету Нішогакуша Ц. Горуку стверджували, що безпека Європи та Східної Азії пов'язані, принцип неприйнятності спроб змінити статус-кво за допомогою військової сили стосується як України, так і Тайванської протоки, а отже Японія не може бути байдужою до російсько-українського загострення та має реагувати в разі вторгнення Росії в Україну [44]. Провідні медіа закликали уряд належним чином відповісти на дії Москви. Японське суспільство з великим занепокоєнням стежило за подіями, рішуче ставши на бік жертви агресії [45]. За інформацією С. Корсунського, рівень підтримки нашої країни за останні два роки перед російським вторгненням не був нижчим за 75 %. За результатами опитувань населення, Японія тут абсолютний лідер у світі [46].

Помітною подією став онлайн-виступ 23 березня 2022 р. президента України В. Зеленського перед членами обох палат найвищого законодавчого органу Країни Вранішнього Сонця. Вперше в історії японського парламентаризму лідер іноземної держави звернувся до керівництва Японії та законодавців [47]. Як зазначив професор Університету Кобе Такуїн україніст Й. Окабе, виступ українського очільника «викликав відчуття солідарності не лише серед уряду Японії, а й японського народу». А стиль його промови «відрізнявся від виступів перед парламентами інших країн і був позитивно сприйнятий японцями». Наприклад, слова «люди повинні повернутися туди, де вони жили... Я впевнений, ви розумієте це почуття» за оцінкою Й. Окабе «неодмінно набули резонансу серед людей, які згадали про те, що під час Другої світової війни сотні тисяч японців були примусово вивезені Радянським Союзом у концтабори Сибіру» [48].

Важливим фактором зміцнення взаєморозуміння та партнерства двох держав став указ президента В. Зеленського № 692/2022, яким «Україна підтвердила свою повагу до суверенітету та територіальної цілісності Японії, включаючи її Північні території, які поки що знаходяться під російською окупацією» [49]. Також було ухвалено відповідну заяву Верховної Ради, в якій зазначається, що згадані території продовжують перебувати під окупацією РФ, тож український парламент закликає міжнародне співтовариство вживати всіх можливих заходів для договірно-правового оформлення статусу Північних територій Японії [50].

Отже у відносинах обох держав із Росією є певні подібності, що сприяє більшому взаєморозумінню між японським та українським суспільствами, об'єктивно поглиблює співпрацю урядів. Суперечка Токіо й Москви про належність Північних територій (як називають острови Ітуруп, Кунашир, Шикотан та архіпелаг Габомаї в Японії) / Південних Курил (як кажуть у РФ) не врегульована з часу закінчення Другої світової війни. Площа цих земель становить 5 тис. кв. км, а разом із морською акваторією сягає близько 200 тис. кв. км [29, с. 90]. Київ однозначно став на бік Токіо, а японська сторона підтримує територіальну цілісність нашої країни в міжнародно визнаних кордонах.

Відкрите російське вторгнення спричинило безпрецедентне зростання симпатій до України та українців із боку японського суспільства. Серед політичних еліт зникли застереження щодо того, як та чи інша політика відносно Києва може вплинути на діалог Токіо з Москвою у вирішенні проблеми Північних територій. Тож Країна Вранішнього Сонця не тільки закріпила за собою статус безумовного лідера в Азії в питанні підтримки України, а й наблизилася за низкою напрямів до рівня країн Групи семи (насамперед це стосується санкційної політики).

Водночас в арсеналі офіційного Токіо з'явилися не лише оперативне гостре засудження агресії Москви, а й дієва підтримка нашої держави та громадян. Так, упродовж двох тижнів від початку повномасштабної війни було розроблено програму прийому українців — близько 2300 осіб отримали житло, медичне страхування, кошти. Цим займалися центральний уряд, муніципалітети, різні організації. 80 японських університетів безкоштовно прийняли на навчання майже 400 українських студентів [51].

Показовим став публічний протест понад 100 японських ректорів проти оприлюдненої 2 березня 2022 р. декларації їхніх російських колег, котрі виступили з повною підтримкою дій Кремля й так званої «спеціальної воєнної операції». Більшість вишів Японії припинили співпрацю з російськими закладами, а на знак солідарності з Україною почали відкривати українські студії [48]. Підтвердженням цього став і відповідний спільний науково-дослідний проєкт Інституту всесвітньої історії НАН України та афілійованого з Університетом Госей (Токіо) Інституту соціальних досліджень ім. М. Огари.

Порівняно з першим періодом російсько-української війни визначальною рисою підходу Японії стала як однозначна підтримка жертви агресії, так і більш масштабна допомога, використання різних форм та широкого спектра заходів реагування на дії Кремля. Офіційний Токіо голосував за всі резолюції на підтримку України в Генеральній Асамблеї ООН, виступив за виключення її зі складу Ради ООН із прав людини, японський уряд підтримав усі економічні санкції Групи семи та Євросоюзу проти Москви. Лише станом на травень 2023 р. у списку санкцій Країни Вранішнього Сонця значилися 700 фізичних осіб і 207 організацій із РФ, 311 колабораціоністів на тимчасово окупованих територіях України [52]. Травневий 2023 р. саміт неформального об'єднання семи високорозвинених держав світу, який відбувся в м. Гірошіма, знову зажадав від Росії негайного та безумовного виведення військ й озброєння з території України. У рамках форуму президент В. Зеленський і прем'єр-міністр Ф. Кішида обговорили подальші кроки щодо допомоги з боку Японії, зокрема посилення матеріально-технічних можливостей української армії. Надзвичайний та повноважний посол Японії в Україні М. Кунінорі на бізнес-форумі «Зроблено в Україні», що відбувся у жовтні 2024 р. в Києві, підтвердив, що його країна «реалізувала допомогу на суму понад 12 млрд дол. США і надалі надаватиме бюджетну, а також гуманітарну та енергетичну підтримку Україні» [53].

Дуже важливо, що Японія надає сприяння як у традиційних формах, так й у нових вимірах. Після Другої світової війни острівна країна має пацифістський устрій, де замість класичної армії існують сили самооборони [54]. Однак Токіо в рамках можливого максимально пішов на розширення допомоги Україні як жертві нападу та на посилення співпраці в різних сферах.

Відбулася концептуалізація стратегічного глобального партнерства між обома державами. Агресія Росії стала стимулом важливих змін як у безпековій політиці Японії, так і в контексті її підходів до відносин із РФ та Україною. Офіційно японські керівники не оголошували (на відміну від, скажімо, канцлера Німеччини О. Шольца), «поворотного моменту», що мало б означати відмову від багаторічної політики пацифізму та перехід до нарощування оборонних витрат. Однак збільшення суттєвих змін простежується саме в діях японського уряду. Причому такі елементи проявилися на початку збройного протистояння та стосувалися допомоги Україні. Країна Вранішнього Сонця вперше від часів Другої світової надала іншій державі, що перебуває у стані війни, нелетальну військову підтримку цільового призначення в досить широкому обсязі (бронежилети, шоломи, каме-

ри нічного бачення, зимовий одяг і взуття, польові ліжка, оптику, медичні намети). Ця допомога здійснювалася в рамках перегляду базових принципів щодо експорту Японією озброєнь.

Під час саміту в Києві 21 березня 2023 р. президент України В. Зеленський і прем'єр-міністр Японії Ф. Кішида підтвердили непохитну солідарність між державами та предметно обговорили широке коло питань, вивівши двосторонні відносини на рівень особливого глобального партнерства [55]. У своєму виступі очільник японського уряду, зокрема, наголошував на безумовній підтримці суверенітету й територіальної цілісності України, на поглибленні, розширенні співпраці [56].

Слід зазначити, що глобальне партнерство між Україною та Японією вперше декларувалося ще у січні 2011 р., коли відповідну заяву в Токіо підписали президент України В. Янукович і прем'єр-міністр Японії М. Кана. Однак тодішня українська влада пішла на такий крок, щоб залучити якнайбільше японських інвестицій та кредитів під обіцянки реформ, що так і залишилися невиконаними. Натомість заява про особливе глобальне партнерство 2023 р. постає документом високого рівня й має принципово важливий зміст, де вперше викладено бачення міжнародної ситуації обома країнами, висловлено загальне ставлення до загроз безпеці у світі — не лише в Європі, а й в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Уряд Ф. Кішиди у відповідь на агресію Росії проти України та продовжуючи реформи, започатковані його попередником Ш. Абе, у 2022 р. ухвалив два важливі рішення: було змінено японську політику щодо РФ; запроваджено зміни в політиці безпеки Японії. Враховуючи те, що Країна Вранішнього Сонця — єдина представниця Азії у Групі семи, участь Токіо у заходах протидії російській агресії перевела боротьбу України з трансатлантичного у глобальний контекст. Знаковими стали ухвалені вперше за останні 50 років рішення збільшити витрати на оборону до 2 % від поточного ВВП. У грудні 2022 р. в Японії затверджено нові стратегії національної безпеки, а також національної оборони держави.

Зміни в безпековій політиці спонукають офіційний Токіо поступово не тільки збільшувати витрати на оборону, а й передбачати «п'ятирічні інвестиції в розмірі 7 млрд американських доларів у кібербезпеку, 7 млрд в освоєння космосу й 6 млрд в об'єднану програму розробки винищувачів шостого покоління» [57]. Експерти вважають, що «широкий п'ятирічний план, який колись був немислимим для пацифістської острівної держави», підніме Японію з нинішнього 9-го місця у світі за видатками на оборону відразу на 3-тє — після США та КНР [58].

Розпочатий у 2014 р. перегляд принципів, на яких базується японський експорт озброєнь, у грудні 2023 р. було завершено. Також тривають дискусії щодо зміни ст. 9 Конституції Японії. І хоч політики мають великі сумніви стосовно корекції пацифістського курсу в найближчій перспективі, однак російське вторгнення в Україну й відверті прояви агресивності з боку Китаю стають спонукальними чинниками відходу Країни Вранішнього Сонця від артикульованої політики «стримування» до політики «реального стримування» [59].

Підходи до нарощування взаєморозуміння та подальшої концептуалізації відносин було зафіксовано у спеціальній безпековій угоді [60], підписаній під час

червневого саміту Групи семи в Італії 2024 р. У документі констатується, що сторони «спільно вирішили зміцнювати своє двостороннє довгострокове співробітництво», а також узяли зобов'язання й досягли домовленості в «таких сферах, як безпека, оборона, гуманітарна допомога, відновлення та реконструкція». В документі, розрахованому на десятирічну перспективу, наголошується, що Японія продовжить надавати підтримку нашій країні «відповідно до своїх конституційних і правових вимог та положень, оскільки Україна захищає свій суверенітет і територіальну цілісність від агресії, що триває». Слід особливо наголосити, що це перша безпекова угода, укладена нашою країною на виконання відповідної декларації Групи семи, ухваленої 12 липня 2023 р. в рамках саміту НАТО у Вільнюсі, з державою Тихоокеанського регіону, яка не є учасницею Північноатлантичного альянсу. Для Японії такий тип угоди та рівень підтримки жертви агресії — безпрецедентні. В Україні також упевнені, що в перспективі можливо підписати ще й договір про стратегічне партнерство [61].

Варта уваги у цьому контексті позиція прем'єр-міністра Японії Ш. Ішиби, котрий у своїй програмній промові в парламенті 4 жовтня 2024 р. заявив про продовження підтримки України та про дальші санкції проти Росії, адже її агресія триває. Токіо, спираючись на альянс зі США, збільшуватиме кількість дружніх країн для підтримки миру і стабільності в регіоні та світі через дипломатію, засновану на реальних національних інтересах [62]. Це принципові підходи очільника японського уряду як щодо відносин з Україною, так і в контексті подальшої концептуалізації глобального партнерства між обома державами.

Більшість напрямів підтримки Японією України мають великі перспективи. Це й, зокрема, зростання інвестицій в українську економіку, максимально можлива військово-технічна допомога, в тому числі у сфері ядерної безпеки, широкі відновлювальні заходи та ін. Вельми показовою стала партія військової допомоги влітку 2024 р., коли вперше в повоєнній історії Японії армії країни, що воює, було передано понад 100 одиниць транспортних засобів. А у жовтні того року міністр оборони Г. Накатані анонсував додаткове постачання техніки Збройним силам України [63].

Важливим для Української держави має бути розуміння того, що саме співпраця й допомога Японії мають стати джерелом модернізаційних перетворень, адже Країна Вранішнього Сонця — одна з найбільш технологічно розвинених у світі, посідає лідерські позиції за багатьма напрямками, вона здатна надати інвестиції та сприяти впровадженню передових технологій, прогресивної практики ведення бізнесу, організації роботи відповідних інституцій. Вже є механізми, які дозволяють Україні отримувати необхідні технології й ресурси для модернізації. Важливими ланками у цій сфері виступають такі структури, як Офіційна допомога з розвитку, Японське агентство міжнародного співробітництва, Японська організація зовнішньої торгівлі, Японський банк міжнародного співробітництва, Японське державне експортно-кредитне агентство та ін. Із березня 2022 р. Японія надала Україні допомоги на понад 12 млрд дол. США, у 2024 р. — на 4,5 млрд, і відповідно до підписаних домовленостей продовжуватиме це робити в десятирічний термін дії документа [60].

Доцільно відзначити як нинішню, так і майбутню співпрацю в повоєнному відновленні нашої країни. На цьому наголошувала міністерка закордонних справ Японії Й. Камікава в інтерв'ю агентству NHK напередодні лютневої 2024 р. конференції з відновлення України, яка проходила в Токіо. За її словами, відповідна діяльність охоплюватиме різні сектори, в тому числі приватний [64]. В рамках заходу підписано 56 документів щодо двостороннього співробітництва, серед яких міжурядові угоди, меморандуми між представниками бізнесу та місцевої влади, домовленості з Японським агентством міжнародного співробітництва, Японською організацією зовнішньої торгівлі, Японським державним експортно-кредитним агентством, Японським банком міжнародного співробітництва, грантові угоди щодо реалізації програм відновлення, міжурядовий меморандум про співпрацю у сфері освіти й технологій та ін. Підписану в рамках форуму конвенцію про уникнення подвійного оподаткування вже 5 червня 2024 р. ратифікувала Верховна Рада України [65].

Органи влади обох держав докладають зусиль, щоб ухвалені домовленості втілювалися у життя навіть за умов воєнного стану. Український уряд, зокрема, на початку жовтня 2024 р. розподілив кошти з отриманого від Японії гранту, які пішли на програми екстреного відновлення за напрямками енергетичного обслуговування, транспортного сполучення, обладнання для гуманітарного розмінування тощо [66].

10 жовтня 2024 р. Україна підписала меморандум про співпрацю з Японською організацією зовнішньої торгівлі. Того ж дня в Києві відкрився офіс цієї структури. Посол острівної країни К. Мацуда, який завершував дипломатичну місію в Україні, підкреслив, що «в умовах затяжної війни виникає потреба у залученні до надання допомоги ... японського приватного сектору» [67]. Бізнес оперативно реагує на виклики оновлення України й уже виявив зацікавленість інвестувати у сільське господарство, енергетику, металургію, кібербезпеку, будівництво.

Японія як учасниця Групи семи тісно співпрацює з іншими партнерами та донорами України у сприянні реконструкції нашої країни, розвитку критично важливої інфраструктури, зокрема в енергетичному секторі, прискоренні економічного зростання, підтримці соціальної стійкості, а також упровадженні пріоритетних реформ. Імовірно, що найперспективнішим є співробітництво в галузі ядерної безпеки. І якщо раніше воно визначалося трагічними подіями Чорнобиля та Фукусими, то зараз — російським шантажем щодо нашої держави та країн Заходу. В Японії, яка єдина в людській історії зазнала американського атомного бомбардування 1945 р., ця тема знаходить живий відгук.

Вона особливо активізувалася за прем'єрства Ф. Кішиди — вихідця з Гірошими. Те, що саме згадане місто стало місцем проведення саміту Групи семи під головуванням Японії у 2023 р., лише підкреслило важливість зазначеного питання для уряду Країни Вранішнього Сонця та символізм, який вкладає Токіо у цю важливу подію. Особиста участь у форумі президента України В. Зеленського посилила ці підходи, а також рішучі застереження щодо неповторення в майбутньому подібних трагедій [68].

Ще один важливий напрям підтримки — медична допомога з червня 2023 р. українським військовикам. Саме тоді острівна країна прийняла двох бійців Збройних сил України, що стало першим випадком лікування в Японії поранених іно-

земних солдатів. Свої двері відкрили Центральний госпіталь Сил самооборони, госпіталь (із березня 2025 р.) Національного військово-медичного коледжу Міністерства оборони Японії [69].

Також дуже актуальні питання відбудови України, які мають практичний характер. Дієвим чинником цих процесів виступає участь Японії в розмінуванні територій (Токіо напрацював понад 20-річний досвід у Камбоджі). Показово, що процес співпраці у сфері розмінування вже розпочався [70]. Перші 15 фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій за сприяння японського уряду пройшли курс підготовки в Камбоджі та відвідали Японію. Наприкінці 2023 р. нашій країні передано 40 спецавтомобілів, 50 металодетекторів та ін. [71]. Ця техніка й обладнання для розмінування, яке свого часу використовувалося в Камбоджі, дуже потрібні нині на українських теренах.

* * *

Аналіз взаємовідносин України та Японії окресленого періоду доводить їх потужний розвиток по висхідній. Двостороння співпраця базується на широкій політико-правовій базі, що налічує десятки документів різного рівня, та у воєнні роки відбувається за широким спектром: від дипломатичної підтримки на різних міжнародних майданчиках до гуманітарного, економічного, військового співробітництва. Будучи складовою чітко окресленої політичної лінії, інтенсивність і масштаби співпраці різняться відповідно до періодів: 2014—2021 рр.; від 24 лютого 2022 р. до сьогодні. Концептуалізація й конкретна практика взаємодії України та Японії в роки широкомасштабної російської агресії дозволили задіяти весь арсенал співробітництва офіційних Києва й Токіо, вивівши його на формат особливого глобального партнерства. Такий ступінь співпраці спонукає до розгортання якісно нового, вищого рівня двосторонніх відносин — не лише між керівниками держав, а й серед усіх причетних до взаємодії структур, організацій. Незважаючи на значну географічну віддаленість, Україна та Японія — це політично близькі партнери з великими резервами кооперації, причому не лише на поточному етапі, а й у майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Dashkevych, M. *Dovhyi shliakh do dyplomatychnoho Olimpu (zapysky posla)*. Kyiv, 2016 [in Ukrainian]. [Дашкевич М. Довгий шлях до дипломатичного Олімпу (записки посла). Київ, 2016. 224 с. (Україна дипломатична; вип. 14)].
2. Kostenko, Yu. *Ukraine — Yaponiia: mezhi spivrobitnytstva. Polityka i chas*. 2004. 9: 3-11 [in Ukrainian]. [Костенко Ю. Україна — Японія: межі співробітництва. *Політика і час*. 2004. № 9. С. 3—11].
3. Kulynych, M. *Ukraine ta Yaponiia: hlobalne partnerstvo ta efektyvna dvostoronna vzaemodiia. Zovnishni spravy*. 2011. 1: 54-58 [in Ukrainian]. [Кулінич М. Україна та Японія: глобальне партнерство та ефективна двостороння взаємодія. *Зовнішні справи*. 2011. № 1. С. 54—58].

4. Korsunskyi, S. Kraina “stratehichnoho myslennia”. *Dzerkalo tyzhnia*. 2021. URL: <https://zn.ua/international/strana-stratehicheskoho-myshlenija.html> [in Ukrainian].
[Корсунський С. Країна «стратегічного мислення». *Дзеркало тижня*. 2021. URL: <https://zn.ua/international/strana-stratehicheskoho-myshlenija.html> (дата звернення: 10.03.2025)].
5. Lakhmaniuk, T. Spivpratsia mizh Ukrainoiu ta Yaponiieiu u politychnomu vymiri (1991—2011). *Ukraina — Yevropa — Svit*. 2013. 12: 73-77 [in Ukrainian].
[Лакхманюк Т. Співпраця між Україною та Японією у політичному вимірі (1991—2011 рр.). *Україна — Європа — Світ*. 2013. Вип. 12. С. 73—77].
6. Udovik, V. Kulturna dyplomatiia yak “komunikatyvnyi mist” mizh Ukrainoiu ta Yaponiieiu. *Publichna dyplomatiia*. 2020. 12 (72): 834—855 [in Ukrainian].
[Удовік В. Культурна дипломатія як «комунікативний міст» між Україною та Японією. *Публічна дипломатія*. 2020. № 12 (72). С. 834—855].
7. Shved, V. (Ed.) Rol Yaponii u suchasnomu sviti. Kyiv, 2022 [in Ukrainian].
[Роль Японії у сучасному світі. За заг. ред. канд. іст. наук., доц. В.О. Шведа. Київ, 2022. 240 с.].
8. Vidnians'kyi, S., & Martynov, A. Rosiis'ko-ukrains'ka viina ta mizhnarodne spivtovarystvo. Kyiv, 2023 [In Ukrainian].
[Віднянський С., Мартинов А. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство. Київ, 2023. 264 с.].
9. Polishchuk, A. Liderstvo Yaponii u G-7: mozhlyvosti, dylemy, vyklyky. *Ukrainska pryзма*. 19.09.2023. URL: https://prismua.org/japan_in_g7/ [in Ukrainian].
[Поліщук А. Лідерство Японії у G-7: можливості, дилеми, виклики. *Українська призма*. 19.09.2023. URL: https://prismua.org/japan_in_g7/ (дата звернення: 10.03.2025)].
10. Bielestov, M. Audyt zovnishnoi polityky Ukrainy. *Ukraina — Yaponiia — partnerstvo za yadernym neshchastiam. Yevropeiska pravda*. 28.12.2016. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/12/28/7059444/> [in Ukrainian].
[Белесков М. Аудит зовнішньої політики України. Україна — Японія — партнерство за ядерним нещастям. *Європейська правда*. 28.12.2016. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/12/28/7059444/> (дата звернення: 10.03.2025)].
11. Udovik, V.V. Ukrainko-yaponski vidnosyny kriz pryзму okupatsii Krymu Rosiieiu 2014 r. *Hileia*. 2016. 113 (10): 406-411 [in Ukrainian].
[Удовік В.В. Українсько-японські відносини крізь призму окупації Криму Росією 2014 р. *Гілея*. 2016. Вип. 113 (10). С. 406—411].
12. Udovik, V. The Ukraine-Japan Security Dialogue as an Important Contribution to International Peace and Security. *Journal of Inter-Regional Studies: Regional and Global Perspectives* (JIRS). 2020. 3: 26-32.
13. Kulnych, N. Ukraina — Yaponiia: vidnosyny hlobalnoho partnerstva v umovakh vyprovubuvan. *Zovnishni spravy*. 2014. 9: 32-34 [in Ukrainian].
[Кулінич Н. Україна — Японія: відносини глобального партнерства в умовах випробувань. *Зовнішні справи*. 2014. № 9. С. 32—34].
14. Velyka, O.V. Ukraino-yaponski vidnosyny u konteksti priorytetnykh napriamiv zovnishnoi polityky Yaponii. *Politychne zhyttia*. 2020. 1: 90—95 [in Ukrainian].
[Велика О.В. Україно-японські відносини у контексті пріоритетних напрямів зовнішньої політики Японії. *Політичне життя*. 2020. № 1. С. 90—95].
15. Velyka, O.V. & Maistrenko, Yu.I. Osoblyvosti ukrainsko-yaponskykh vidnosyn u 2017—2021 rr. *Politikus*. 2022. 5: 111-115 [in Ukrainian].
[Велика О.В., Майстренко Ю.І. Особливості українсько-японських відносин у 2017—2021 рр. *Політікус*. 2022. № 5. С. 111—115].

16. Hrytsenko, A. Ukraina — Yaponiia: kontury perspektyvnoi spivpratsi. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. 2022. 1-4 [in Ukrainian].
[Гриценко А. Україна — Японія: контури перспективної співпраці. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. С. 1—4].
17. Moshko, O.V. Ukrainsko-yaponski vidnosyny na suchasnomu etapi. *Naukovi zapysky studentiv ta aspirantiv: Mizhnarodni vidnosyny*. 2020. 5: 242-251 [in Ukrainian].
[Мошко О.В. Українсько-японські відносини на сучасному етапі. *Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини»*. 2020. Вип. 5. С. 242—251].
18. Tykhomyrova, Ye. Partnerstvo Ukrainy ta Yaponii v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*. 2023. 2 (16): 196-212 [in Ukrainian].
[Тихомирова Є. Партнерство України та Японії в контексті російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 2 (16). С. 196—212].
19. Hiroaki, Sh. Kishida's Realism Diplomacy. Japan's Official Development Assistance Strategy. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. June 8, 2023. URL: <https://www.csis.org/analysis/kishidas-realism-diplomacy-japans-official-development-assistance-strategy>
20. Kvasnytsia, O. & Dziabko, Yu. Rekonstruktsiia yaponsko-ukrainskykh vzaiemyn. *Den*. 07.12.2021. URL: <https://day.kyiv.ua/article/den-planety/rekonstruktsiya-yaponsko-ukrayinskykh-vzayemyn> [in Ukrainian].
[Квасниця О., Дзябко Ю. Реконструкція японсько-українських взаємин. *День*. 07.12.2021. URL: <https://day.kyiv.ua/article/den-planety/rekonstruktsiya-yaponsko-ukrayinskykh-vzayemyn> (дата звернення: 10.03.2025)].
21. Japan's Foreign Policy in the Twenty-First Century: Continuity and Change. Ed. by Lam Peng Er and Puznenzda Jain. Lanhaw; Boulder; New York; London: Lexington Books, 2020. XXIV. 376 p.
22. Khirano, T. Yak Yaponiia spryimaie viinu Rosii proty Ukrainy? *Tsentr "Nova Yevropa"*. 2022. URL: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/Jap_Hirano_ukr_new_web-1.pdf [in Ukrainian].
[Хірано Т. Як Японія сприймає війну Росії проти України? *Центр «Нова Європа»*. 2022. URL: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/Jap_Hirano_ukr_new_web-1.pdf (дата звернення: 10.03.2025)].
23. Kliuchovi mesydzhi spikeriv pid chas I panelnoi dyskusii IV Forumu Ukraina — Yaponiia. *Tsentr "Nova Yevropa"*. 23.03.2024. URL: <https://neweurope.org.ua/klyuchovi-mesydzhi-spikeriv-pid-chas-i-panelnoyi-dyskusiyi-iv-forumu-ukrayina-yaponiya/> [in Ukrainian].
[Ключові месиджі спікерів під час I панельної дискусії IV Форуму Україна — Японія. *Центр «Нова Європа»*. 23.03.2024. URL: <https://neweurope.org.ua/klyuchovi-mesydzhi-spikeriv-pid-chas-i-panelnoyi-dyskusiyi-iv-forumu-ukrayina-yaponiya/> (дата звернення: 10.03.2025)].
24. Gustav Gressel, Senior Analyst, European Council on Foreign Relations. URL: <https://neweurope.org.ua/en/klyuchovi-mesydzhi-spikeriv-pid-chas-i-panelnoyi-dyskusiyi-iv-forumu-ukrayina-yaponiya/>
25. Khoma, N. & Nikolaieva, M. Japanese-Russian-Ukrainian geopolitical triangle: mutual influences the parties. *Journal of Liberty and International Affairs*. 2023. 9 (1): 374-385.
26. Khoma, N. Zminy u politytsi bezpeky ta oborony Yaponii 2022—2023 rr.: analiz zmistu ta chynnykiv. *Mizhnarodni vidnosyny, bromadski komunikatsii ta rehionalni studii*. 2023. 1 (15): 44-60 [in Ukrainian].

- [Хома Н. Зміни у політиці безпеки та оборони Японії 2022—2023 рр.: аналіз змісту та чинників. *Міжнародні відносини, громадські комунікації та регіональні студії*. 2023. № 1 (15). С. 44—60].
27. Posolstvo Ukrainy u Yaponii. Politychni vidnosyny mizh Ukrainoiu ta Yaponiieiu. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> [in Ukrainian].
[Посольство України у Японії. Політичні відносини між Україною та Японією. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> (дата звернення: 10.03.2025)].
28. Posolstvo Ukrainy u Yaponii. Dohovirno-pravova baza vidnosyn mizh Ukrainoiu ta Yaponiieiu. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/255-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> [in Ukrainian].
[Посольство України у Японії. Договірно-правова база відносин між Україною та Японією. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/255-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> (дата звернення: 10.03.2025)].
29. Kudriachenko, A. Pidtrymka z boku Yaponii u konteksti rosiisko-ukrainskoi ahresii. *Istoriia, kultura, pamiat u naukovomu vymiri: stan, perspektivu: Mat. V mizhmar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 24 travnia 2024.)*. Kyiv, 2024. 86-90 [in Ukrainian].
[Кудряченко А. Підтримка з боку Японії у контексті російсько-української агресії. *Історія, культура, пам'ять у науковому вимірі: стан, перспективи: Мат. V міжмар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 травня 2024.)*. Київ, 2024. С. 86—90].
30. Henasambleia OON pidtrymala terytorialnu tsilisnist Ukrainy. *Ukrainska pravda*. 27.03.2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/27/7020541/> [in Ukrainian].
[Генасамблея ООН підтримала територіальну цілісність України. *Українська правда*. 27.03.2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/27/7020541/> (дата звернення: 10.03.2025)].
31. Speeches and Statements by the Prime Minister. *Prime Minister of Japan and His Cabinet*. March 20, 2014. URL: https://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/201403/0320kaiken.html
32. Zustrich ministra zakordonnykh sprav Ukrainy Pavla Klimkina z ministrom zakordonnykh sprav Yaponii Fumio Kisidoiu. *Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy*. 17.07.2014. URL: <https://mfa.gov.ua/news/25592-vidbulasy-zustrich-ministra-zakordonnih-sprav-ukrajini-pavla-klimkina-z-ministrom-zakordonnih-sprav-japoniji-fumio-kisidoju> [in Ukrainian].
[Зустріч міністра закордонних справ України Павла Клімкіна з міністром закордонних справ Японії Фуміо Кісідією. *Міністерство закордонних справ України*. 17.07.2014. URL: <https://mfa.gov.ua/news/25592-vidbulasy-zustrich-ministra-zakordonnih-sprav-ukrajini-pavla-klimkina-z-ministrom-zakordonnih-sprav-japoniji-fumio-kisidoju> (дата звернення: 10.03.2025)].
33. 対ウクライナ支援 2018年2月. 在ウクライナ日本国大使館. URL: https://www.ua.emb-japan.go.jp/jpn/bi_ua/oda/180205_assistance_jp.pdf
34. Yaponiia pidtrymuie terytorialnu tsilisnist Ukrainy — Sindzo Abe. *Radio Svoboda*. 06.06.2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27056803.html> [in Ukrainian].
[Японія підтримує територіальну цілісність України — Сіндзо Абе. *Радіо Свобода*. 06.06.2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27056803.html> (дата звернення: 10.03.2025)].
35. G7 Ise-Shima Leaders' Declaration. G7 Ise-Shima Summit, 26—27 May 2016. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000160266.pdf>
36. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy ta posolstvo Yaponii v Ukraini spilno prove-ly tseremoniiu vidkryttia Roku Yaponii v Ukraini z nahody 25-i richnytsi vstanovlen-

- nia dyplomatychnykh vidnosyn. URL: https://www.ua.emb-japan.go.jp/itprtop_uk/00_000631.html [in Ukrainian].
[Міністерство закордонних справ України та посольство Японії в Україні спільно провели церемонію відкриття Року Японії в Україні з нагоди 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин. URL: https://www.ua.emb-japan.go.jp/itprtop_uk/00_000631.html (дата звернення: 10.03.2025)].
37. Vitalne slovo nadzvychainoho i povnovazhnoho posla Yaponii v Ukraini Shiheki Sumi z nahody zavershennia Roku Yaponii v Ukraini. 2017. URL: https://www.ua.emb-japan.go.jp/itprtop_uk/00_001007.html [in Ukrainian].
[Вітальне слово надзвичайного і повноважного посла Японії в Україні Шігекі Сумі з нагоди завершення Року Японії в Україні. 2017. URL: https://www.ua.emb-japan.go.jp/itprtop_uk/00_001007.html (дата звернення: 10.03.2025)].
38. Infographics: Ukraine — Japan. *New Europe Center*. March 24, 2021. URL: <https://new-europe.org.ua/en/visual-materials/infografika-ukrayina-yaponiya/>
39. Diplomatic bluebook 2022. Japanese Diplomacy and International Situation in 2021. URL: https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2022/pdf/pdfs/2022_all.pdf
40. Comments on the Russian Invasion of Ukraine. Democratic Party for the People. February 24, 2022. URL: https://web.archive.org/web/20220225170330/https://new-kokumin.jp/news/statement/2022_0224_3
41. ウクライナ侵略を断固糾弾する ロシアは軍事作戦を直ちに中止せよ. Japanese Communist Party. February 24, 2022. URL: https://web.archive.org/web/20220224075833/https://www.jcp.or.jp/web_policy/2022/02/post-906.html
42. Parlament Yaponii zaklykav Rosiiu nechajno vyvesty viiska z Ukrainy. *Ukrinform*. 01.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3416686-parlament-aponii-zaklikav-rosiu-negajno-vivesti-vijska-z-ukraini.html> [in Ukrainian].
[Парламент Японії закликав Росію негайно вивести війська з України. *Укрінформ*. 01.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3416686-parlament-aponii-zaklikav-rosiu-negajno-vivesti-vijska-z-ukraini.html> (дата звернення: 10.03.2025)].
43. 「심층 NEWS」 우크라이나 상황 "이슬이 본격적인 전쟁 준 갖고 있는 것은 틀림없다. 19.01.2022. URL: <https://www.yomiuri.co.jp/world/20220119-OYT1T50329/>
44. 우크라이나 위기 爾 欧州 책임과 전략 Diplomacy (外交), vol. 71 Jan. / Feb.
45. Korsunskiy, S. & Panchenko, Yu. Yak rosiisko-ukrainska viina zmusyla Yaponiiu vidnovyty konflikt z RF. *Yevropeiska pravda*. 21.05.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/21/7139786/> [in Ukrainian].
[Корсунський С., Панченко Ю. Як російсько-українська війна змусила Японію відновити конфлікт з РФ. *Європейська правда*. 21.05.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/21/7139786/> (дата звернення: 10.03.2025)].
46. Riven pidtrymky Ukrainy v Yaponii za ostanni dva roky ne padav nyzhche 75 % — posol. *Ukrinform*. 02.02.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3821802-riven-pidtrimki-ukraini-v-aponii-za-ostanni-dva-roki-ne-padav-nizce-75-posol.html> [in Ukrainian].
[Рівень підтримки України в Японії за останні два роки не падав нижче 75 % — посол. *Укрінформ*. 02.02.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3821802-riven-pidtrimki-ukraini-v-aponii-za-ostanni-dva-roki-ne-padav-nizce-75-posol.html> (дата звернення: 10.03.2025)].
47. Promova Prezydenta Ukrainy Volodymyra Zelenskoho v parlamenti Yaponii. 23.03.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-parlamenti-73769> [in Ukrainian].
[Промова Президента України Володимира Зеленського в парламенті Японії. 23.03.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-parlamenti-73769> (дата звернення: 10.03.2025)].

48. Zdobutky Ukrainy na informatsiinomu fronti v Yaponii. *Den*. 08.05.2022. URL: <https://day.kyiv.ua/article/den-planetu/zdobutky-ukrayiny-na-informatsiynomu-fronti-v-yaponiyi> [in Ukrainian].
[Здобутки України на інформаційному фронті в Японії. *День*. 08.05.2022. URL: <https://day.kyiv.ua/article/den-planetu/zdobutky-ukrayiny-na-informatsiynomu-fronti-v-yaponiyi> (дата звернення: 10.03.2025)].
49. Zelenskyi: Kurylski ostrovy — tse Yaponiia. *Ukrainska pravda*. 07.10.2022. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2022/10/7/7370841/> [in Ukrainian].
[Зеленський: Курильські острови — це Японія. *Українська правда*. 07.10.2022. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2022/10/7/7370841/> (дата звернення: 10.03.2025)].
50. Verkhovna Rada Ukrainy pryiniala postanovu pro zvernennia do mizhnarodnoho spivtovarystva shchodo Pivnichnykh terytorii Yaponii. 07.10.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/228949.html> [in Ukrainian].
[Верховна Рада України прийняла постанову про звернення до міжнародного співтовариства щодо Північних територій Японії. 07.10.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/228949.html> (дата звернення: 10.03.2025)].
51. Posol Ukrainy v Yaponii pospilkuvavsiz z NHK naperedodni samitu. *NHK World Japan*. Mai 17, 2023. URL: <https://www3.nhk.or.jp/nhkworld/uk/information/202305180600/> [in Ukrainian].
[Посол України в Японії поспілкувався з NHK напередодні саміту. *NHK World Japan*. 17.05.2023. URL: <https://www3.nhk.or.jp/nhkworld/uk/information/202305180600/> (дата звернення: 10.03.2025)].
52. Yaponiia oholosyla chervoviy paket sanktsii proty Rosii. *Ukrinform*. 26.05.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/gubric-world/3714307-aponia-ogolosila-cergovij-paket-sankcij-proti-rosii.html> [in Ukrainian].
[Японія оголосила черговий пакет санкцій проти Росії. *Укрінформ*. 26.05.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/gubric-world/3714307-aponia-ogolosila-cergovij-paket-sankcij-proti-rosii.html> (дата звернення: 10.03.2025)].
53. U Kyievi startuvav naibilshiy biznes-zakhid oseni — dvodennyi biznes-forum “Zrobleno v Ukraini”. *Uriadovyi portal*. 11.10.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-kyievi-startuvav-naibilshiy-biznes-zakhid-oseni-dvodennyi-biznes-forum-zrobleno-v-ukraini> [in Ukrainian].
[У Києві стартував найбільший бізнес-захід осені — дводенний бізнес-форум «Зроблено в Україні». *Урядовий портал*. 11.10.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-kyievi-startuvav-naibilshiy-biznes-zakhid-oseni-dvodennyi-biznes-forum-zrobleno-v-ukraini> (дата звернення: 10.03.2025)].
54. The Constitution of Japan. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/2637> (дата звернення: 10.03.2025).
55. Spilna zaiava pro osoblyve hlobalne partnerstvo mizh Ukrainoiu ta Yaponiieiu. *Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezidenta Ukrainy*. 21.03.2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-pro-osoblive-globalne-partnerstvo-mizh-ukrayin-81717> [in Ukrainian].
[Спільна заява про особливе глобальне партнерство між Україною та Японією. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 21.03.2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-pro-osoblive-globalne-partnerstvo-mizh-ukrayin-81717> (дата звернення: 10.03.2025)].
56. Yaponiia vydilyt \$ 30 mln na neletalne ozbroiennia dlia Ukrainy. Pidsumky vizytu Fumio Kishidy do Kyieva. *Suspilne: Novyny*. 21.03.2023. URL: <https://suspilne.media/421293-aponia-vidilyt-30-mln-na-neletalne-ozbroenna-dla-ukraini-pidsumki-vizytu-fumio-kishi-do-kieva/> [in Ukrainian].

- [Японія виділить \$ 30 млн на нестальне озброєння для України. Підсумки візиту Фуміо Кішіди до Києва. *Суспільне: Новини*. 21.03.2023. URL: <https://suspilne.media/421293-aponia-vidilit-30-mln-na-neletalne-ozbroenna-dla-ukraini-pidsumki-vizitu-fumio-kisidi-do-kieva/> (дата звернення: 10.03.2025)].
57. Japan's decisions at history's turning point. Policy Speech by Prime Minister Kishida Fumio at the Johns Hopkins University School of Advanced International Studies (SAIS). January 13, 2023. URL: https://japan.kantei.go.jp/101_kishida/statement/202301/_00005.html
58. Pacifist Japan unveils biggest military build-up since World War Two. *Reuters*. December 16, 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/pacifist-japan-unveils-unprecedented-320-bln-military-build-up-2022-12-16/>
59. War in Ukraine has bolstered Japan's support for a stronger army. *The Economist*. September 15, 2022. URL: <https://www.economist.com/asia/2022/09/15/war-in-ukraine-has-bolstered-japans-support-for-a-stronger-army>
60. Uгода pro pidtrymku Ukrainy ta spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta uriadom Yaponii. *Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezidenta Ukrainy*. 13.06.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-pidtrimku-ukrayini-ta-spivrobitnictvo-mizh-ukrayin-91481> [in Ukrainian].
[Угода про підтримку України та співробітництво між Україною та урядом Японії. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 13.06.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-pidtrimku-ukrayini-ta-spivrobitnictvo-mizh-ukrayin-91481> (дата звернення: 10.03.2025)].
61. V OP spodivaiutsia, shcho Ukraina nevdovzi pidpyshe z Yaponiieiu uhodu pro stratehichne partnerstvo. *Ukrinform*. 15.03.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3840294-v-op-spodivautsa-so-ukraina-nevdovzi-pidpise-z-aponieiu-ugodu-pro-strategicne-partnerstvo.html> [in Ukrainian].
[В ОП сподіваються, що Україна недовзі підпише з Японією угоду про стратегічне партнерство. *Укрінформ*. 15.03.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3840294-v-op-spodivautsa-so-ukraina-nevdovzi-pidpise-z-aponieiu-ugodu-pro-strategicne-partnerstvo.html> (дата звернення: 10.03.2025)].
62. 第214回国会における石破内閣総理大臣所信表明演説. 2024年10月4日. URL: <https://www.jimin.jp/news/policy/209152.html>
63. Yaponiia anonsovala postachannia dodatkovoi tekhniki dlia ZSU. *RBC-Ukraina*. 18.10.2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/poniya-anonsovala-postachannya-dodatkovoyi-1729239275.html> [in Ukrainian].
[Японія аносувала постачання додаткової техніки для ЗСУ. *РБК-Україна*. 18.10.2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/poniya-anonsovala-postachannya-dodatkovoyi-1729239275.html> (дата звернення: 10.03.2025)].
64. Yaponiia planuie dlia pidtrymku Ukrainy zaluchytu pryvatnyi sektor. *Korespondent.net*. 19.02.2024. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4664584-yaponiia-planuie-dlia-pidtrymku-ukrainy-zaluchytu-pryvatnyi-sektor> [in Ukrainian].
[Японія планує для підтримки України залучити приватний сектор. *Кореспондент.net*. 19.02.2024. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4664584-yaponiia-planuie-dlia-pidtrymku-ukrainy-zaluchytu-pryvatnyi-sektor> (дата звернення: 10.03.2025)].
65. Ukraina ta Yaponiia pidpysali 56 dokumentiv pro spivpratsiu ta vidbudovu — Shmyhal. *Ukrinform*. 19.02.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3829085-ukraina-ta-aponia-pidpisali-56-dokumentiv-pro-spivpracu-ta-vidbudovu-smihal.html> [in Ukrainian].
[Україна та Японія підписали 56 документів про співпрацю та відбудову — Шмигаль. *Укрінформ*. 19.02.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3829085-ukraina-ta-aponia-pidpisali-56-dokumentiv-pro-spivpracu-ta-vidbudovu-smihal.html> (дата звернення: 10.03.2025)].

- ukraina-ta-aponia-pidpisali-56-dokumentiv-pro-spivpracu-ta-vidbudovu-smigal.html (дата звернення: 10.03.2025)].
66. Na vidnovlennia enerhetyky, infrastruktury ta rozminuvannia spriamuvaly € 2,5 miliar-da hrantu vid Yaponii. *Ukrinform*. 01.10.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3911632-na-vidnovlenna-energetiki-infrastrukturi-ta-rozminuvanna-spramuvali-25-milarda-grantu-vid-apo> [in Ukrainian].
[На відновлення енергетики, інфраструктури та розмінування спрямували € 2,5 мільяр-да гранту від Японії. *Укрінформ*. 01.10.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3911632-na-vidnovlenna-energetiki-infrastrukturi-ta-rozminuvanna-spramuvali-25-milarda-grantu-vid-apo> (дата звернення: 10.03.2025)].
67. Posol Yaponii: Vidkryttia u Kyievi ofisu JETRO sprostyt spivpratsiu biznesmenam obokh krain. *Ukrinform*. 08.10.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3914117-posol-aponii-vidkrytta-u-kiievi-ofisu-jetro-sprostyt-spivpracu-biznesmenam-oboh> [in Ukrainian].
[Посол Японії: Відкриття у Києві офісу JETRO спростить співпрацю бізнесменам обох країн. *Укрінформ*. 08.10.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3914117-posol-aponii-vidkrytta-u-kiievi-ofisu-jetro-sprostyt-spivpracu-biznesmenam-oboh> (дата звер-нення: 10.03.2025)].
68. Zelenskiy u Khirosimi vshanuvav pamiat zhertv atomnoho bombarduvannia. *Ukrinform*. 21.05.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3712216-zelenskij-u-hirosimi-vsanuvav-pamat-zertv-atomnogo-bombarduvanna.html> [in Ukrainian].
[Зеленський у Хіросімі вшанував пам'ять жертв атомного бомбардування. *Укрінформ*. 21.05.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3712216-zelenskij-u-hirosimi-vsanuvav-pamat-zertv-atomnogo-bombarduvanna.html> (дата звернення: 10.03.2025)].
69. Yaponiia rozshyryla prohramu z likuvannia poranenykh ukrainskykh viiskovykh. *Militarnyi*. 21.12.2025. URL: <https://militarnyi.com/uk/news/yaponiya-rozshyryla-programu-z-likuvannya-poranenyh-ukrayinskyh-vijskovykh/> [in Ukrainian].
[Японія розширила програму з лікування поранених українських військових. *Мілітарний*. 21.12.2025. URL: <https://militarnyi.com/uk/news/yaponiya-rozshyryla-programu-z-likuvannya-poranenyh-ukrayinskyh-vijskovykh/> (дата звернення: 10.03.2025)].
70. Strengthening Ukraine's capacity in Humanitarian Demining. *Japan International Coopera-tion Agency*. January 24, 2023. URL: <https://www.jica.go.jp/ukraine/english/office/topics/230124.html>
71. Yaponiia peredala MVS 40 avtomobiliv ta obladnannia dlia rozminuvannia. *Interfaks-Uk-raina*. 20.11.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/948866.html> [in Uk-rainian].
[Японія передала МВС 40 автомобілів та обладнання для розмінування. *Інтерфакс-Україна*. 20.11.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/948866.html> (дата звернення: 10.03.2025)].

Надійшла / Received 03.06.2025

Andrii KUDRIACHENKO

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,

Corresponding Member of the NAS of Ukraine,

Director of the Institute of World History of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

kudani@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3833-989X>

PECULIARITIES OF JAPAN'S SUPPORT FOR UKRAINE DURING THE RUSSO-UKRAINIAN WAR

The goal is to examine the specifics of Japan's support for Ukraine during the Russo-Ukrainian war, to clarify its stages and real scope before and after February 24, 2022. **The methodological basis** is the principle of historicism, a comprehensive approach using general scientific and special historical methods, problem-historical and generalizations in particular. **The originality of the study** lies in revealing the dynamics of cooperation between the two states during the Russo-Ukrainian war, which is based on the awareness of the imperatives of joint protection of norms of international law, and the inviolability of state borders, democratic values, and corresponds to the level of a special global bilateral partnership. **Main results.** The components and main vectors of cooperation between Ukraine and Japan during the Russo-Ukrainian war from 2014 and the features of support for our country from the island state are clarified. Two corresponding stages are singled out, the first 2014—2021, and the second 2022—2025, which the author examines in the context of increasing intensity and the spectrum range of interaction. The analysis of cooperation of the second period proves that Tokyo provides Kyiv with constant diplomatic, powerful financial and economic, humanitarian, as well as the maximum possible military and technical assistance, taking into account Japanese traditions and foreign policy. The author analyzes the mechanisms, involvement of Japanese structures and institutions that allow our country to obtain the necessary technologies and resources for modernization, and the effectiveness of its development. The approaches and possibilities of bilateral interaction and assistance from Japan in the post-war reconstruction of Ukraine, and the prospects for cooperation in certain areas, are clarified. The study opens up opportunities for the diverse further use of materials, provisions, and conclusions, as well as for continuing work in this direction.

Keywords: *Russia's war against Ukraine, Japan, violation of international law, sanctions policy, special global partnership, strategic partnership.*